

AKREDITACIJA UNIVERZITETA U BIH I NJIHOVA INTEGRACIJA U EVROPSKI PROSTOR VISOKOG OBRAZOVANJA

ACCREDITATION OF THE B&H UNIVERSITIES AND THEIR INTEGRATION IN THE EUROPEAN HIGHER EDUCATION AREA

Hazim Bašić
Mašinski fakultet Sarajevo
71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina

REZIME

Složenost djelovanja ustanova visokog obrazovanja čini pojam kvaliteta njihovog rada višedimenzionalnim i dinamičnim koji, uz to, zavisi i od društvenog, ekonomskog, socijalnog i političkog konteksta u kojem ove ustanove djeluju. Njihovo funkcionisanje suočeno je s dodatnim izazovom ako se uzme u obzir činjenica da su zahtjevi tzv. zainteresovanih strana s kojima korespondiraju univerziteti također varijabilni. Eksternu dimenziju osiguranja kvaliteta čine postupci eksterne evaluacije, a koje provode (nezavisne) (inter)nacionalne agencije. Osnivanje nacionalnih agencija za akreditovanje i razvoj kvaliteta predstavlja izraz obrazovne politike neke države. Priznavanje i kredibilitet ovih agencija unutar evropske mreže agencija za osiguranje kvaliteta implicira i validnost izdatih akreditacija. Ove agencije su, zajedno sa institucijama kojima su dodijeljene akreditacije, zapravo katalizatori formiranja jedinstvenog obrazovnog prostora. Ovaj proces u BiH je zbog složenosti uređenja obrazovnog sistema, pravnih nedoumica i nedorečenosti još uvijek u fazi uspostave. Kao rezultanta ovakvog stanja je i trenutnu pravna poziciju i nadležnosti Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta BiH.

Ključne riječi: Visoko obrazovanje, Bolonjska deklaracija, akreditacija,

SUMMARY

The complexity of higher education institutions' functioning makes the quality concept of their operating multidimensional and dynamic, which, moreover, depends on the social, economic, socio-political context in which these institutions operate. The challenge becomes even greater if one takes into account the fact that the requirements of so-called stakeholder groups with whom universities correspond that are also variable category. External dimension of the quality assurance is consisting of external evaluation and getting implemented by (independent) (inter)national agencies. The process of establishing the national agencies for accreditation and quality development represents articulation of some country's policy. Recognition and credibility of these agencies within the European Network of Quality Assurance Agencies also implies the validity of the issued accreditation. Therefore, these agencies, along with institutions that were awarded with accreditation, are actually the initiator of forming the integral educational area. In Bosnia and Herzegovina this process is still at the stage of formation, due to the complexity of the entire educational system, legal perplexities and ambiguities. This state results in the current legal position and responsibilities of the Agency for the Development of Higher Education and Quality of BiH.

Keywords: Higher education, Bologna declaration, Accreditation

1. UVOD

U vremenu brzih promjena sposobnost organizacije da uči i usvaja dobre prakse, da ima vlastitu viziju promjena u skladu s kojom se mijenja, te da gradi i održava dobre odnose sa svojim okruženjem su osnovne pretpostavke za njen opstanak. Ako, pak, organizacija uči brže od drugih, onda se može svrstati među uspješne. Bolonjskom reformom započeo je proces izgradnje jedinstvenog evropskog prostora visokog obrazovanja kao preduslova za jačanje evropske konkurentnosti i stvaranja društva znanja. Uvođenje eksplicitnog sistema upravljanja kvalitetom na univerzitetima je jedna od težišnih aktivnosti ove reforme [3,4]. Zajednički, prepoznatljivi i priznati standardi kvaliteta su premise za stvaranje jedinstvenog evropskog tržišta rada i uspjeha u globalnom konkurentskom okruženju [1,3].

Država BiH je pristupanjem bolonjskom procesu potvrdila svoje opredjeljenje za evropske integracije i uključivanje svog visokoobrazovnog sistema evropskom prostoru visokog obrazovanja i istraživanja [5]. U isto vrijeme, nefunkcionalna i decentralizirana država [2] je preuzela i složeni zadatak transformacije i usklađivanja ovog sektora koji, inače, figuriše na marginama bh. društva.

Nadležne vlasti za visoko obrazovanje u BiH, zajedno s ustanovama visokog obrazovanja prihatile su široku lepezu obaveza unutar tri glavna područja reforme:

- a) *Akadska reforma*. Ova oblast obuhvata izradu državnog okvira kvalifikacija, reformu nastavnih planova i programa, uvođenje dvocikličnog sistema studija i ECTS kredita kao mjere opterećenja studenta, podršku jačanju naučno-istraživačkog rada i njegove veze sa obrazovanjem i privrednim razvojem, promociju mobilnosti i međunarodne saradnje, internacionalizaciju studija, koncept cjeloživotnog učenja itd;
- b) *Oblast upravljanja u visokom obrazovanju* koja obuhvata demokratizaciju upravljanja: decentralizaciju odlučivanja, autonomiju univerziteta, integraciju univerziteta, razvoj interne i eksterne dimenzije sistema osiguranja kvaliteta;
- c) *Finansiranje visokog obrazovanja*. U ovu oblast spada diverzifikacija izvora finansiranja, autonomija univerziteta u planiranju i raspolaganju budžetom, uspostavljanje veze između državne strategije i prioriteta razvoja visokog obrazovanja.

2. ODNOS DRŽAVE I VISOKOG OBRAZOVANJA

Jedan od najsloženijih izazova za državu BiH i njene univerzitete odnosi se na redefinisane odnosa države i institucija visokog obrazovanja. Ovo je ujedno i polazište za reformu po bolonjskim principima! Naime, potrebno je, prije svega, izvršiti novo utvrđivanje uloga i odgovornosti u jedinstvenom sistemu visokog obrazovanja.

Najvažniji aspekt novih odnosa nadležnih obrazovnih vlasti i univerziteta podrazumijeva decentralizaciju odlučivanja i odgovornosti s ciljem omogućavanja univerzitetima da se razvijaju kao fleksibilne i integrirane institucije. Nova uloga univerziteta u društvu podrazumijeva njihovo djelovanje kao institucija koje su sposobne da samostalno odlučuje o vlastitom profilu, strategiji, viziji, misiji i institucionalnim politikama. Univerziteti bi, sukladno tome, bili sposobni za brzo prilagođavanje potrebama društva i vlastito održavanje u ravnoteži sa okruženjem.

Novi, promijenjeni odnosi, između 'države' i univerziteta reduciraju odgovornosti nadležnih obrazovnih vlasti na definisanje okvira unutar kojeg univerziteti imaju pravo na samoodređenje. Ovaj okvir obuhvata, prije svega, strukturiranje obrazovne politike, definisanje zakonskog okvira, pravnog nadzora, izgradnju sistema osiguranja kvaliteta, finansijsko planiranje i investiranje u visoko obrazovanje. Time bi univerziteti u BiH mogli

dobiti status državnih institucija sa visokim stepenom upravljačke i akademske autonomije, koje bi bile u ravnoteži s njihovom odgovornosti za kvalitet visokog obrazovanja.

Izgradnja i uspostava sistema visokog obrazovanja sposobnog da preuzme ulogu ključnog inicijatora i nosioca pozitivnih promjena i progressa bh. društva trebao bi biti rezultat uložene velikog znanja i truda kojeg ova reforma nedvojbeno iziskuje. U ovakvom sistemu, autonomni univerziteti bi imali status društvenih institucija strateškog karaktera i značaja. Oni kroz svoje djelovanje na dostizanju izvrsnosti rezultata u različitim oblastima nauke i obrazovanja, sa jedne strane, te kroz pragmatični doprinos rješavanju problema u različitim sektorima društva i zadovoljavanja neposrednih potreba tržišta rada, s druge strane, stimuliraju i doprinose sveukupnom razvoju BiH i prosperitetu njenih građana.

Realnost u BiH je, međutim, drugačija. Zbog nepovoljnih i specifičnih društvenih, političkih i ekonomskih prilika u našoj zemlji, deklarativno opredjeljenje za reformu nije bilo praćeno voljom političkih elita da je, prije svega politički, a nakon toga i zakonski i materijalno podrže. Univerziteti u BiH su tako ostali bez neophodnih pretpostavki za dosljedno provođenje reformskih zadataka. Ovakav odnos države doveo je bh. javne univerzitete u stanje pritiska usljed izloženosti legitimnim očekivanjima javnosti i studenata sa jedne strane i nemogućnosti univerziteta da samostalno odgovore na brojna otvorena pitanja i do danas neriješene probleme u provedbi reforme, sa druge strane.

3. FRAGMENTACIJA I IDEOLOGIZACIJA VISOKOG OBRAZOVANJA

Prema A. Bloomu [6], pred svakim univerzitetom, prije nego se upusti u bilo kakvu reformu visokog obrazovanja nalazi se ključno pitanje koje glasi: kakav tip ljudskog bića želimo proizvesti našim obrazovnim sistemom? Svaki obrazovni sistem... želi proizvesti određeni tip ljudskog bića... Uvijek je važan politički režim koji treba građane koji su u skladu s njegovim fundamentalnim principom. (Bloom, 2008: 26).

Prof A. Mujkić, [8], smatra da se kod nas u većini slučajeva, kada je riječ o javnim univerzitetima, od visokog školstva se još očekuje da obavlja ideološku zadaću čuvara temelja nacionalnog identiteta, zadaću kojoj u prilog ide trend provincijalizacije naših univerziteta, koja je komplementarna s općom epidemijom političke etnicizacije. Da to nije slučaj onda bi se vrlo lako postigao dogovor u vezi s implementacijom Okvirnog zakona, već danas bismo imali jedinstveni, prema kvalitetu ujednačeni bh. prostor visokog školstva i učinkovitu agenciju za akreditaciju. (Mujkić, 2009:44).

Općenito iskustvo sa svim prethodnim institucionalnim reformama visokog obrazovanja, otkriva nam da uzrok njihovog neprovođenja leži u autoritarnom političkom okviru unutar kojega se one odvijaju, bilo da je riječ o komunističkom, bilo da je riječ o etno-nacionalističkom autoritarnom okviru.

Ono što po svaku cijenu treba izbjeći u budućnosti, jeste da ideologija bude pokretač i krajnja svrha naučnog istraživanja! Kada je riječ o prošlosti/sadašnjosti, riječ je o pružanju intelektualnih usluga u formi pseudonaučnog utemeljenja vladajućih ideologija komunizma i nacionalizma, a kad je riječ o budućnosti, riječ je o izbjegavanju preuzimanja ideološke matrice neoliberalnog univerziteta koji istupa na tzv. tržište znanja [7, 9].

Onda je ključno pitanje izlaska iz krize univerziteta – ustvari pitanje borbe za pravu akademsku slobodu koja nikada nije bila ostvarena na ovim prostorima u punom smislu. Akademska sloboda univerziteta ukazuje na stepen zrelosti građanskog društva. Samo jedan takav univerzitet donosi stvarnu društvenu korist. Društvo koje je spremno plaćati provokativna kritička misli. Pitanje svih pitanja, kada govorimo o reformi univerziteta, *glasi: jesmo li spremni plaćati takav 'luksuz'?*

4. AKREDITACIJA USTANOVA VISOKOG OBRAZOVANJA U BIH

Proces akreditovanja ustanova visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini, kao jedno od temeljnih područja reforme, predstavlja novu paradigmu za sve njegove sudionike (visokoškolske ustanove, nadležne obrazovne vlasti, zakonodavna tijela, akademsku zajednicu, studente,). Na ovaj način se razvoj visokog obrazovanja stavlja u novi fokus, pri čemu se važeća državna politika visokog obrazovanja usklađuje s evropskim reformskim procesima zacrtanim u dokumentu Magna Charta Universitatum. Istovremeno, razvoj državnog sistema upravljanja kvalitetom, koji će osigurati kontinuirano unapređenje visokog obrazovanja, je pretpostavka za dostizanje ključne ideje Evropske unije – stvaranje društva znanja.

Postojeći legislativni okvir u BiH koji tretira procedure akreditovanja i standarde kvaliteta je zbog podijeljenih nadležnosti i izostanka konsultacija između svih relevantnih sudionika nedorečen i neharmoniziran. Pristup problemu sistemskog razvoja i osiguranja kvaliteta, zatim uspostavi zajedničkih procedura akreditacije i licenciranja u visokom obrazovanju u određenim slučajevima je čak rezultirao i krivim interpretacijama nekih dijelova procesa, samih pojmova, pa čak i uloga i nadležnosti. Tako se danas u BiH događa, umjesto razvoja kvaliteta visokog obrazovanja u kontekstu njegovog usklađivanja s evropskim dostignućima i standardima, njegovo uskladjivanje s nefunkcionalnim administrativnim ustrojstvom države.

5. ZAKLJUČAK

Složena ustavnopravna struktura BiH u potpunosti se reflektuje u oblasti visokog obrazovanja i kao takva značajno determinira mogućnost njegove harmonizacije i razvoja.

Realizacija projekta reforme sistema visokog obrazovanja podrazumijeva odgovarajuću političku podršku bez koje nema uspjeha i dostizanja dogovorenih ciljeva. Na nivou BiH, u odnosu političke elite prema visokom obrazovanju prisutna je indiferentnost, usporavanje, pa čak i onemogućavanje pozitivnih pomaka. Najbolji primjer za ilustraciju ovakvog stanja je trenutni položaj Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta BiH čiji rad je praktično paraliziran.

Dakle, i pored postojanja državne agencije zadužene za akreditaciju univerziteta u BiH, odsustvo političke volje da se u BiH uredi oblast visokog obrazovanja ima za posljedicu brojne probleme, koji doprinose daljem usložnjavanju reforme bh. sistema visokog obrazovanja.

6. LITERATURA

- [1] *Magna Charta Universitatum*, Bolonja, 18.09.1988.
- [2] *Ustav Bosne i Hercegovine*, Pariz, 14.12.1995.
- [3] *The Bologna Declaration* (1999) Joint declaration of the European Ministers of Education.
- [4] Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin (2003) *Realising the European Higher Education Area*.
- [5] Okvirni zakon o visokom obrazovanju (*Službeni glasnik BiH*, br. 59/07.)
- [6] Bloom, A. (1988): *The Closing of the American Mind*. New York: Simon & Schuster Inc.
- [7] Jaspers, K. (2003): *Ideja univerziteta*. Beograd: Plato.
- [8] Mujkic, A.: *Uloga univerziteta u modernom društvu – "Bolonja" pod znakom pitanja*, 4. Savjetovanje – Reforma visokog obrazovanja – primjena bolonjskih principa na Univerzitetu u Sarajevu, Sarajevo, 2009.
- [9] Liessmann, W. (2008) : *Teorija neobrazovanosti*. Zagreb: Kruzak.